

Poštnina plačana v gotovini

ŽENSKI SVET

LETO XV / 1937 / OKTOBER

Tomaž G. Masaryk / Ljuba Prenner: Mejniki / Andrej Debenak: Maša Halamová / M. Halamová-Mile Klopčič: Tri pesmi / Zinka Vrščaj: Grbava Beti / V. Š.: Zaščita matere in otroka na vasi / Meta Koren: Jurčič in ženske / Kritike in poročila / Obzornik / Priloge: Naš dom, modna priloga, krojna pola

Novosti

za plašče in obleke
volne
svile
e. t. c.
za jesen in zimo

A. & E. Skabernè

Ljubljana

Mestni trg 10

Poseben oddelek za zavese,
preproge
linolej

14. septembra ob pol štirih zjutraj je v Lanih umrl

Tomaž Garrigue Masaryk

najprejči državnik povojne Evrope. Preprostih staršev, samouk, je postal filozof in propovednik demokracije, ustvaritelj velike demokratične države v srednji Evropi, najbolj spoštovan in priljubljen človek svoje dobe. „Pred smrtjo ne smemo nikogar imenovati srečnega“ so rekli stari Grki. Tomaž Masaryk je prestal tudi to zadnjo preizkušnjo: kakor je bilo njegovo življenje srečno v pravem pomenu besede — polno dela za svetovno kulturo in dobrobil njegovega naroda — srečno tudi v osebnih odnosih, tako je bila njegova smrt tiha in mirna, brez trpljenja. Umrl je v krogu svoje rodbine in obdan od onih, ki so bili v višjem smislu njegovi otroci — državnikov, ki jih je on vzgojil in učil, do zadnjega ljubljen od tisočev. Pustil je svoje življenjsko delo dokončano, v dobrih rokah. — Žene pa ne bomo nikdar pozabile, da je bil ta veliki mož vedno odločen in topel zagovornik enakopravnosti žen, ki jih je globoko spoštoval kot žene in matere, obenem pa jih cenil kot umne in vestne sodelavke v javnem delu. A tudi tega ne bomo pozabile, da je bil on, ki nam je najbolj odločno od vseh velikih državnikov svojega časa priznaval naše človeške in državljske pravice in jih ženam svojega naroda tudi dal — da je bil Tomaž Masaryk obenem najbolj odločen demokrat, prepričan o bistveni enakosti in enakopravnosti ljudi. To nam nalaga določeno nalogo in obveznost, da se ne izneverimo življenjskemu nazoru in delu svojega velikega prijatelja, da se povsod, kjer se moramo še boriti za svoje politične pravice, bomo obenem za resnično demokratično ureditev države.

Slava njegovemu spominu!

Mejniki

Ljuba Prenner

(Dalje)

Pustni ples meščanov v novi Vobachovi dvorani se je že pričel. Orkester, ki ga je vodil mladi učitelj nemške šole, je igral valček iz Čardaške kneginje. Tam se je vrtel sedanji župan gospod dr. Peter Marinc s suho glavarjevo ženo, glavar pa z njegovo Lojzi, rojeno Merk, potem katere je postal gospod ravnatelj Johan Sribar gospoda župana in nekdanjega sošolca priženjeni svak! In to je bilo v Podgorici mnogo!

Mladi Bende se je smehljaj. Smehljaje si je natikal bele rokavice, si popravljal ščipalnik na ozkem nosu. Smehljaje je lovil! O, treba je dobro poznati vse možnosti svojih limanic! To je tisti slavní šesti čút! In nanj se je on pri sebi lahko brez skrbi zanašal!

Sicer pa — kako dolgo še bodo ti meščanski plesi v skupni dvorani? Prej ali slej bo prišlo tudi tu do cepitve. Ta župan — saj ne veš, ali je Slovenec ali je na drugi strani drugačen? Avstrijec — to je najlepši izgovor! Sicer pa — saj je tako prokleto nerodno v tem gnezdú, ko so se ženili kar vprek — Slovenke z Nemci in Nemke s Slovenci — otroci pa naj bodo — značaji! Saj je nerodno — glede mame! Brrr... nič več misliti na to! Nocoj se bomo zabavali, lepota je internacionalna!

Ciril se je nasmehnil še ljubezniveje in si poiskal plesalko.

Ob vratih je slonel Teodor Našek. Sovražil je Bendetovega Cirila! Ni vedel, da je bila gospa Eva Bendetova nekoč živ zid med očetoma, ki sta tovariša menda že več kot trideset let.

Pa je sovražil. Spočetka podzvestno, potem pa kar odkrito. Od otroških let mu je Ciril križal pota in si jemal od najlepšega, kar je bilo zraslo pač za oba. In tako sovraštvo se zajeda v žolču, stiska grlo in žre iz mozga! Ciril je posebljeno zlo, ki ga je on po svoji naturi tako mrzil.

Glej ga! Med vsemi temi smešnimi „špiserji“ se vede, kot da je v salonu bogve kakšne osebnosti, vedno eleganten, prožen in malce ironičen. Seveda najboljši plesalec! Sedaj pleše z Rednakovo Roserl! Kaj vse mu je že izpodnesel še kot gimnazijec in potem v Grazu. Zlasti pa je v tej ušivi Podgorici, ki imenuje njega, Teodorja Naška, zagrizenega strankarja in bahaškega, arogantnega pobalina, Ciril Bende s peklensko srečo pograbil vse, kar je vredno želja.

Anica! Ana Erkmanova, čemu tako žalostno? Ali veš sedaj, kakšna neokusna žival je moški? Vidiš, in tak moški si domišljuje, da je princ iz devete dežele, na katerega mora Trnjulčica počakati v stoletnem spanju. Ali ni prav, da nasledajo? — Ampak Ciril ni nasedel pri tebi! On vedno ve, kaj se mu izplača pograbit! Ah Anica, ali ne veš, da se zna moški, ki hoče doseči zadnjo zmago nad ženo, pretvarjati, lagati in poniževati bolj kot vsako pritepeno kuže! Zdaj veš, kaj ne?

Anica Erkmanova, lepo podgoriško dekle, temnih las in svetlih, živih oči, je odplesala z Hugonom Pahernikom, Našek je gledal za njima.

O vem, da ta Ciril ni mnogo slabši in nič boljši od drugih, a jaz bi ga ubil, — da ubil bi ga, ako bi vedel, da me ne dobe in zapro ali celo obesijo za to — ker tako daleč še nisem, da bi hotel vzeti tako pokoro nase radi Bendetovega Cirila in tudi ne — radi tebe.

Ah, kako neroden je ta preljudi gospod ravnatelj Sribar! Saj prav zares ne pleše rad. A to je dolžnost! Do polnoči mora zavrteti vse

ugledne dame, zlasti starejše, da ne bo zameré! Ljubi Šlibar — ali ni bilo lepše plesati kje zunaj pri Petriču ob harmoniki in klarinetu poskočne polke in okrogle valčke, kot pa tu, držeč se kot kol, loviti korake v zgrešeni takt! Tako je — če se gredo Pohorci gospodo! Tako jaro gospodo!

Kaj bi postajal tu naokrog! Šel bi doli v „švem“ na kozarček piva! Kaj, ali je res? Se mu je res nasmejala? Ali res njega kliče k sebi? Preneumno! Pa ne boš, če misliš, ker te je Bende pustil, pa bom jaz spet dober! Motiš se, Anica!

Pa je vseeno šel tja, saj je bil tam Hugo Pahernik. Morda pa ona mti ne misli na to, morda ni tako prostaška kot on sam!

Rinil se je mimo plesočih parov — gospodje uradniki imajo seveda prednost pri podgorijskih „damah“ — mladi Hannemani, Wieslerji, Womerji in Wernerji se že jeze. Le mož bodočnosti, Aničin brat, ing. Karel Erkman je vplivnejši od vseh mladih tujcev, celo mogočnejši od Bendeta, saj je vodja Südmarkovcev!

Anica je sicer njegova sestra — a ona je pač le — Anica in nič več. Seveda jo bo tikal — saj se tikajo vsi podgorijski otroci! Saj smo vseeno domačini, ki se poznamo od mladih nog. In glede Bendeta — naj me to zaenkrat nič ne briga, kaj ne, Anica?

Delal se je ravnodušnega, ko je stopil prednjo.

* * *

Po večerji je bilo že mnogo veselejše. Dobra jed in obilo pijače je končno prav prijetno razvedrilo.

Tudi gospa Sribarjeva se je bila vsedla h gospem v prvo sobo, kjer je našla poleg svoje sestre županje skoro vse starejše podgorijske gospe.

„Ko bi stara Pueljevka videla, kako se davkarjeva suče z mladimi gospodiči, to bi bilo razburjenja!“ je menila Erkmanova.

„Oh da!“ Niessova se je smejala. „Z Rudijem še nisva poročena — kaj še — prvič sem bila na pustnem plesu v teh prostorih, ko sem slišala strogo obsodbo, ki jo je izrekla Klara Puck o takratni apotekarici, gospej Lannerjevi. H sreči pa je bil moj poznejši tast, ki je menda ujel nekaj njenih besed in videl moj obraz, zelo šaljiv človek. Ko smo se poslavljali, me je, mlado, boječito puto, prijel za brado in dejal: „Nič zato, če mlada in lepa gospa pleše! Če si zarjavela devica brusi svoj jezik ob to, je le nevoščljiva!“ Sicer pa — kako da Klare ni? Saj je prihajala še vsako leto!“

„Oh!“ je vzdihnila županja, „zamerila sem se ji spet. Ker je moj mož po nesreči njen nečak, si naenkrat domišljuje, da mu zastopa mater. In kot taki ji baje jaz izkazujem premalo časti in zato ni šla z nami, ker neče s tako „Merkovo gosjo“ — to sem jaz — imeti nič opravka. Težko je z njo. Našega malega Marijana nam je že vsega zbegala s svojim zmerjanjem!“

„Saj res! Kaj pa je z apotekarico! Saj je že dve leti nisem več videla!“

„Baje se zapira v svoji vili in ne pušča nikogar k sebi, razen sestre in dekle. Pravijo, da ni povsem v redu v njeni glavi!“

„Tako? Čujte, čujte! Kaj takega na stara leta! Zato je ni na izpregled! Kako, da se preje ni nič izvedelo?“ Vprašanja so kar letela v Niessovo, ki pa je tudi skomignila z rameni. „Ne vem nič gotovega!“

„Svoje čase je bila povsod! Na vsaki veselici, plesu, vsak večer v gostilni z možem in vsako nedeljo na izletu!“

„Baje, da je tudi druge rada videla?“ je vprašala Bendetova Marta, sedaj poročena Wommerjeva.

„Seveda! Saj so mladi gospodje kar letali za njo! Bila je zelo lepa!“

„No, tako velike lepote baš ni bilo!“ je naglo popravila Hönigova, „končno tudi me nismo bile strašila! A ona je bila vse kaj drugega. Ona se je znala oblačiti, vse drugače govoriti in gledati — ona je bila „eine Welt dame“, me pa le malomestne pomaranče, ki smo dišale kar preveč po kuhinji, malih otrokih in likalniku!“

„Seveda — taki so moški! Doma naj bi bilo vse lepo oprano, zlikano, urejeno, dobro kosilo pripravljeno, vse kakor je gospodu po volji, a sicer . . .“

„Kajpada. Moški si želi na eni strani gospodinjo, mater svojih otrok — na drugi strani pa — iluzije! Me smo pa iluzija le do tedaj, ko nas pripelje od oltarja domov!“

„In če bi skušale glumiti ‚iluzijo‘ še naprej, bi nas spodil nazaj k staršem!“

„Kje je torej pravičnost ljubih soprogov?“ je vprašala mlada Wommerica, roj. Bendetova.

„Pri nas. Iluzije naj le ima — saj je le za par ur. Vrne se pa prav gotovo tja, kjer ima svojo udobnost in kjer se mu ni treba brigati za gospodinske skrbi in otroške bolezni.“

Tako je pač življenje!

V tem pa je vrgla gospodična Merkova, najstarejša, tista, ki je ostala neporočena, novico mednje:

„Ali že veste, da se je baje Fric Engelman vrnil!“

„Kdaj? Kdo ga je videl?“ „Ali je vedel, da je stari umrl?“ „Kdo Vam je pa to povedal, ljuba gospodična?“ „Ali bo sedaj on prevzel?“ „Kaj je rekel apotekar?“ „Čakajte, to je bilo onega leta . . .“

Vprašanja in vpadi od vseh strani. Dovolj snovi za ves večer, za ves pepelnični teden in morda celo za ves postni čas.

Novice, novice — to so bili sončni žarki v pusti vsakdanjosti.

Tudi gospodje v tretji sobi so imeli Frica Engelmána v delu. Nekdo je bil prišel še pred večerjo po notarja Marinca. Do sedaj ga še ni nazaj. Ta bo že vedel kaj povedati! O Marincu, to je mož na mestu! Ko bi mu le laže prišel do živega, kako je z njegovo narodnostno pripadnostjo in sploh! — Ko je postal župan, se je vsesplošno pričakovalo, da se bo odločneje izjavil, v katero stran se misli usmeriti za stalno. Sicer pa — o — fin dečko in dober jurist!

Bomo videli, kaj bo povedal! Saj je obljubil, da se vrne! V tej družbi vsekakor sme govoriti, saj smo sami zanesljivi ljudje!

* * *

Ciril Bende je bil svoje spretnosti sila vesel. Polglasno je govoril svoji plesalki, gospej davkarjevi, s katero je nocoj že precej plesal.

Govoril ji je o svoji ljubezni do vsega, kar je lepo in plemenito, o žalostni usodi, ki čaka človeka, ki ga nihče ne razume, ki ga vsi vidijo le kot veseljaka in pustolovca, pa nihče niti ne sluti, da je ta veselost le krinka globokočuteči duši.

Seveda so mu nasedale vse in kar je danes govoril tej, je ponavljal in zagotavljal jutri in pojutrišnjem še marsikateri in če mu pride ta ali ona na sled, saj mu većinoma niti ne zamerijo teh malih laži in pretvarjanj, ko jih pa tako rade poslušajo in verjamejo. Saj drugega od njih ne zahteva.

Ko je odplesal z davkarjevo, je šel po Rednakovo Roserl. Tej je postregel z nekaj vzdihovanji o luni in romantiki, a ona se je temu otroče smejala. Tako govorjenje ji je bilo previsoko in smešno. Raje bi poslušala, ko bi ji pripovedoval studentovsko burko. In Ciril se je vdal in ji pravil, kako so zamenjavali napise in dražili policaje.

Končno je moral prositi za ples še Anico Erkmanovo. Tudi ona je morala plesati z njim in ni smela odkloniti, ker bi bil škandal.

Le ona mu je resno zamerila, da ji je nekoč pripovedoval romantične zgodbe. Čudno dekle!

Kaj ko bi počel znova?

Preden sta končala, je zategnil obraz v resne, žalostne gube in ji globoko pogledal v oči.

A ko jo je pripeljal k Našku nazaj, mu je šepnila, še preden je sam mogel kaj ziniti, na uho: „Osel!“

Smehlja je odšel v sobo, kjer so zborovali gospodje. Tam ga je našel čez nekaj časa Naškov Teodor, ki je bil prišel po svoj površnik.

„Domov?“ ga je vprašal Ciril Bende od sile vljudno.

„Da!“

„Ostani še malo, se bova kaj zmenila!“

„S teboj?“ je menil Našek posmehljivo, da je Ciril zardel.

„No — zakaj ne? Ali sem ti morda preneumen?“

„Nihče mi ni preneumen; toda ti vendar ne maraš mnogo za moške pogovore.“

„Si ljubosumen?“ Malo ga je moral pičiti, čeprav mu je bilo takoj žal, ker ga je premeril Teodor tako ledeno, da je bilo Cirilu pred drugimi nerodno.

„Ne zameri, nočem te žaliti! Sedi prosim in mi raje povej, kakšna se ti je zdela naša pustna vojna? Ali je nisem dobro pogodil?“

„Ne! Ta pretep je bil zelo bedast in odveč!“

„Oprosti — morda veš ti učinkovitejše možnosti, da zdramiš narod iz nacionalne brezbriznosti, da jim pokažeš, kako je treba udariti!“

„Napačno sredstvo je tako nepotrebno hujskarenje!“

„Nepotrebno hujskarenje! Ali se je naš narod kedaj zganil, če ne nahujskan? Vse preveč je še ponižen, vse premalo je še čitalniških veselice, bralnih krožkov in političnih shodov, vse premalo nas je še govornikov in narodnih delavcev, še ostreje bo treba dregniti vanj in uporabiti vsa sredstva. Ali se morda ne strinjaš z menoj?“

„Da in ne! Res je, da so naši ljudje zaspani, mlačni in suženjski in da jih je treba venomer dramiti, a sredstva in načini, katerih se poslužujejo naši politiki, so zgrešeni. Voditelj je bilo vedno dovolj, a kakšnih! Ko zahrepeni tak nadebudni doktor po voditeljski časti in oblasti, tedaj 'gre med narod', mu nameče nekaj blestečih besed, nekaj zmagovalnih nad in spominov in celo kopico obljub. Laska mu, ga opozarja na njegovo žilavo moč, vabi ga k sebi, češ, saj smo bratje, o! le pridi k meni s svojimi težavami, 'brumni oratar', le zaupaj mi in daj mi svoj glas in vse bo dobro.“

„To je vendar naša taktika!“

„Seveda je taktika, taka, da se gremo fino gospodo, ko smo potem res vodje in bi presneto zamerili kmetu, če nam ne bi hotel biti ponižno pokoren. Mi se pa rinemo v mesta, si zavidamo in se prepiramo, govorimo po čitalnicah, v časopisju in na shodih svojemu 'milemu' narodu v

skrbno „friziranih“, smolnatih besedah, ki jih kmet ne razume — no pa se gremo zanj Martine Krpane, pa nam le še malokateri verjame. Bogatimo se, imamo salone in frake ...“

„Oprosti, toda saj nam Nemec vedno očita pomanjkanje omike! Saj moramo reprezentirati narod!“

„Kako sem bedast, da ti vse to pravim, ko se te prav nič ne prime, kakor se naroda ne more nič prijeti, kar mu trobite vi, smešne figure frakarske, ki pravite, da „reprezentirate“ našega kmeta! Ali veš ti, kaj se naših ljudi prime? Pesem in preprosta zgodba in to, kar mu govorita fajmošter in kaplan, kvečjemu še pameten podeželski učitelj. Tem kmet ne smrdi, ne kličejo ga le takrat, ko jim je treba, kakor vi. A kaj, ko naše ljudstvo ne ve, da se vi gospoda zahvaljujete našim pesnikom, ustvarjalcem in budilcem z lepimi pogrebi in spomeniki na prezgodnji grob, to vse v imenu naroda.“

Razgrel se je bil. Jezen je pograbil svoj površnik in klobuk in odšel. „Lepa hvala za pouk!“ je še klical Ciril za njim, potem pa je prisedel h kvartačem.

* * *

Notar Marinc je le odkimaval in ni zinil besede. Taki smo torej! Družba mož, ki so bili dosedaj v skupnem pričakovanju, kaj bodo zvedeli od notarja, se je takoj razcepila v običajna dva tabora. Tu mi Nemci — tam ta ničvredni župan s svojo tolpo.

Nekateri omahljivci, med njimi tudi gospod Johan Šribar, niso vedeli, kaj bi. Gospod Šribar je na priliko izražal gospodu Wommerju svoje ogorčenje glede današnjega pustnega spreveda na trgu.

Končno pa se ga je gospod Wommer naveličal in šel. Kam sedaj? Tja v nemški tabor? Nemogoče. Saj vsi vedo, da je bil on vedno Slovenec — predvsem pa dober Avstrijec. Tja k oni mizi, kjer sedita oba Marinka, oče in sin, oba Bradača, oče in sin, Rednak, Bende s sinom Franceljem — aha, sedaj je prišel celo ta Ciril, ta zgaga! Ne! Tja ne more! Kaj bi rekli oni gospodje tam? V hranilnici imajo največ tehtne besede! Ljubi kruh! Kam torej? — Domov.

Poiskal je ženo, se kar pri vratih poklonil in šla sta.

Tako se ni bil še nikoli poslovil. Ah — saj je menda itak zadnjič, da so se znašli vsi imenitnejši Podgoričani na eni veselici!

Kaj bo iz tega? Kaj bo?

Šribar je premišljeval vso pot do doma in še grede po stopnicah. Potem se je pričel slačiti in premišljeval dalje, medtem ko si je dala žena še nekaj opravlka pri otroških posteljah.

Kaj bo iz tega? Popreje pa le ni bilo tako! Šele zadnja leta se je zaneslo to sovrastvo v Podgorico! Spet je bilo hujskanja, zmerjanja in preprirov na vseh koncih in krajih. „Grazer Tageszeitung“ na tej, „Slovenski narod“ na drugi strani, sta prinašala cele kupe žolča. Knjige, slike, tu „čitalnica“, tam „Deutscher Schulverein“ — vsak se postavlja drugemu po robu, tuji hočejo imeti glavno besedo, meščani in kmetje se črte kot še nikoli in v tem malem svetu, kjer lahko vsak pogleda drugemu v kuhinjski lonec in v možgane, je vse kar čakalo, kdaj pade iskra, ki bi zanetila požar.

In kako pride on, miren meščan in delavni človek do tega, da bo nosil na svoji grbi posledice tujih grehov!

Žena je že legla in upihnila luč. Tudi on je legel.

In ko je še tako premišljeval in strmел v temo, ga je zbolelo. Poiskal je na odeji roko svoje žene in jo stisnil, ker se je spomnil na svoje otroke. Njegovi otroci — kaj bo z njimi? Kako si bodo iskali poti v teh časih sovraštva in zavisti ...

Setev dozoreva

V Bradačevi tovarni je bil postavljen zasilen diletantski oder; kajti brez burke enodejanke ni slovenskega silvestrovanja. Poleg enodejanke še nekaj pesmi, ki jih je stari Našek naštudiral s svojim zborom. Potem pa še običajna šaljiva pošta, nekaj več ali manj posrečenih samospenov in končno še polnočni govor doktorja Cirila Bendeta, duševnega vodje podgoriške čitalnice.

Tudi gospa Malika Šribarjeva je bila nocoj tu; v novi svileni obleki je sedela poleg sestre županje in obe sta prav malo govorili. Županja je, kakor Malika sama, mislila na one, ki so slavili gori pri Vobachu in s katerimi bi ne smeli imeti nič več skupnega. Gori je tudi brat, Franc Merk, ki se sedaj jezi na njiju obe in gori so še drugi, s katerimi sta si bili vse svoje življenje prijateljici. Zdaj pa je že tako! Odkar je bil Šribar pri zadnjih volitvah razkričan kot zagrizen slovenski narodnjak, kar niti ni bil, je oni drugi niso več smatrali vredno svoje družbe.

Saj bi bilo prav veselo pri tem Bradaču. Ljudi je bilo mnogo zbranih. Tu so bili Marinci, Bendeti, Naškovi, Suščevi, mlad učitelj in dve učiteljici okoliške šole, nekaj malih obrtnikov, mladi Logar z Legna, Dularjevi od svete Ane, Zoričevi iz Zaplan, Mehi od sv. Filipa in celo Pristovšek z Vilunja — učiteljstvo iz vse okolice, od uradnikov pa le davkar z ženo in svojim adjunktom, sodni pripravnik Marčec in kanclist z okrajnega glavarstva z mlado ženko.

Po polnoči bo ples. Gospej Maliki pa je bilo vseeno dolgčas. Saj ne razume vsega, kar govorijo oni mladi na odru, pesmi so sicer lepe, a kaj bi človek le s temi pesmimi, stari Marinc tu poleg nje pa je siten in jo venomer ščiplje v laket. Ta pač pozablja na svoje sive lase in se vede prav nedostojno. Hvala Bogu, sedaj je opazil davkarjevo ženo tam pri drugi mizi in ji že nekaj šepče.

Njemu, možu je tu lepo. Tu so tudi ljudje, ki imajo v hranilnici kaj besede, saj jamčijo s svojim ne malim premoženjem zanjo. Na te se on opira. Seveda — Wommer ga ne more, inženjer Erkman ga prezira — na one gospode z glavarstva in sodnije, ki se ponašajo s svojo akademsko izobrazbo, itak ni nikdar računal — razven na Slovence, ki so morali biti složni neglede na imetje in stan. — In baš radi teh ga ne bo mogel kmalu kdo izpodriniti pri hranilnici, sicer pa bi se takemu početju uprli celo Nemci.

Gospa Malika je težko vzdihnila, medtem ko so se drugi smejali posrečenemu koncu doigrane enodejanke. Ta Šribar! Radi njega je trpela še kot dekle, radi njega je pustila dom in družbo, njemu je verno sledila, kamorkoli jo je peljal, vse življenje je živela zanj in za njune otroke. Sedem jih je — ne, osem jih je s Hugonom vred, in v vsch je on, Johan Šribar in njegova natura, njegova trma in njegova brezskrbna ravnodušnost — bo že kako, če ne tako, pa drugače! Zato se mu pa zdi popolnoma v redu in prav, da sedi ona tu z njim med temi ljudmi, ki so njemu bližji nego oni, ki so njej ljubi in dragi od detinjskih let!

Teodor Našek, ki je bil na dopustu kot enoletnik, je sedel za mizo, z očetom, mačeho, Tončkovim Franceljem in učiteljem Pevcem. Tudi on je mislil na veselico in ljudi gori pri Vobachu, saj je bila med njimi tudi njegova ljubica, ki mu je bila obljubila, da bo ves večer mislila le nanj. Saj ni mogoče, da bi izpolnila tako neumno obljubo! To je bil spet on tako otročje bedast, da jo je iz ljubosumnosti do novega učitelja nemške šole izsilil od nje. Vraga — kako bi Anici ne ugajal tisti živahni gosposdek bolj nego on sam — zagrenjeni sitnež, ki je preokoren, da bi mogel biti le za silo čeden fant.

Sploh — Anica Erkmanova je mnogo predobra zanj! Čudovita žena je! Koliko je trpela, ko ji je on odgrinjal vsako uro njenega življenja.

Kako določneje se potem naenkrat izoblikujejo stvari. Vsaka ima svoj izvor in potemtakem tudi svojo upravičenost do obstoja. Ti ljudje tu se morajo sovražiti z onimi gori pri Vobachu in oni morajo skušati zatreti te, da se sami ubranijo poraza. Torej boj, divji boj. Ta življenja, ki nimajo drug pred drugim nobene skrivnosti, se ne bodo mogla nikdar sporazumeti! Torej — kdo bo koga prvi pogoltnil?

V tem je polagoma ugašala električna luč. To je bilo novoletno voščilo mestne elektrarne, ki je bila Podgorici dika in ponos.

Ura na starem zvoniku je odbila polnoč. Nastopilo je leto devetnajststoštirinajsto.

Ko se je bliščeča luč spet razlila po ljudeh, so ti pri Bradaču in oni pri Vobachu, vsaka stranka zase, tonili v objemanju, rokovanju in poljubljanju — kar tako, nekateri iz vljudnosti, drugi res navdušeni v želji, da bi jim bilo srečno in veselo novo leto. (Dalje prih.)

Maša Halamová

Andrej Debenak

V prvih povojnih letih nastane v češkoslovaški literaturi kaos. Minulost je pozabljena. Sedanjost koprni dohiteti vse, za kar je bila s krvavimi leti oropana, hrepeni v vročinem prizadevanju po uživanju. Na vzhodu Evrope se bojujejo, zapad pleše in se zabava. Reakcija proti temu brezprogramnemu življenju se silno odbija v svetovni literaturi, svoj odziv najde tudi v češkoslovaški. Posebno silno reagira poezija na čustveno in miselno razstrojenost tega povojnega sveta. Pesniki se izmikajo malone k dekadenci, ki jih vabi s svojo izolacijo in mikom besed; individualisti so. Drugi zopet oglašujejo svoje speve na strunah sočutja s socialno šibkejšimi, poslušajo glas največjega pesnika-proletarca, Jiříja Wolkerja. V leposlovnih tvorbah srečujemo znova in znova poezijo, ki navezuje na tradicijo. Vendar se na Slovaškem, bolj kakor na Češkem, prebujajo smeri, proslavljajoče rodna tla in prvotno edinstvo, vrednote, ki naj nudijo zavetišče pred sodobnimi zmedami. Svet podtatranskih naselišč je inspiriral s čisto liriko najmlajšo slovaško pesnico, Mašo Halamovo.

Halamová je bila rojena v Blatnici pri Turč. Sv. Martinu 1908. leta. Študirala je gimnazijo v Sv. Martinu, potem trgovsko šolo v Bratislavi. Vroča želja po študiju se ji ni mogla uresničiti zaradi težkih denarnih razmer. Morala je v službo. Prišla je v Tatré, kjer je postala uradnica v sanatoriju. Tu je ostala tri leta. Večkrat je še žalovala za študijem, „danes pa vidim, da je bila to moja dobra usoda“. V krasnem gorskem svetu se je zbudila njena pesniška nadarjenost. Že prva zbirka „Dar“ (1928) jo je postavila v vrsto najboljših mladih slovaških pesnikov in ji prinesla stipendijo prosvetnega ministrstva. Z njo se ji je uresničil del sanj — priti do Pariza. Vrnila se je v Tatré, kjer

se je seznanila in 1930 poročila z zdravnikom, dr. Pullmanom. Od tedaj je ostala zvesta Tatram, ki so ji postale resnična, krasna domovina. A tudi njeno zdravje zahteva gorskega zraka ...

Glavni vir njene lirike je osebna boleost. Ta ji je inspirirala najlepšo pesem „Z knjihy žalmov“.

„Samoty stesk do ruky dal mi,“ pravi Halamová, staro knjigo psalmov. To je knjiga, v kateri je iskala vir evangeljske pozitivne njena mati, njena predhodnica. S knjigami psalmov v roki se je v minulosti na Slovaškem toliko pretrpelo! Tudi Halamová prihaja k njim in se srečuje z dušo svoje matere. Zaznamba v stari knjigi in založeno mesto tam, kjer je molila, pokažejo hčeri varno pot k duševnemu ravnotežju. Tudi njena mati je nekoč prišla prosit za čisto srce in jasen um. Danes so ostali le odlomki pisma, trak, ovoj in fragment iz knjige psalmov, posredniki občutja, predstave. Te preproste stvari, ki jih srečujemo dnevno in hodimo okrog njih brez razumevanja, so postale Halamovi okvir vse pesmi, tako, kakor so ji drugod priroda ali sanatorij. Njen verz, poln rahločutne ženskosti, govori o notranji tesnobi, o ogoľufani mladosti. Enostaven verz, ki je obenem krasen in silen izraz njene lirike, kaže najožjo spojenost med stvarmi in notranjostjo.

Po dolgih letih, v katerih je doživljala občutljiva duša pesnice v tatranskem sanatoriju kontraste ozdravljajočih in venečih človeških nadej, se snide s poslednjo mislijo svoje matere, idejo ženstva sploh. Kakor ni Jiři Wolker v smrti sam, tako ni Maša Halamová — žena — sama v svoji boľesti.

Danes, ko smo obstali na razpotju mladosti in življenja, so nam verzi Maše Halamove simbol gledanja v izhodišče in na pravo pot: „Srce čisto in misli jasne!“

Tri pesmi

Maša Halamová

Dar

V belo svilo všijem
šopek poljskih rož.

V rdeči mak krvaví očitak,
v lilaste mačeha izjočem boľest.
Odtrgam kos slovaškega neba,
ter ga vložim v očesce spominčice.

Duša ne prenese več žalosti:
v zelene listke
velike nade vložim.

V snežene okrajke vpлетem golobico belo.

Ko se bodo ceste zarasle s trnjem in glogom
ti prinesem svoj dar neko nedeljó
z božjim nasmehom.

P e s e m

Ne podnevi ne ponoči .   Niso se skle pale moje roke
niso jokale moje oči,   in niso pomoči prosile,
samo odrevenele so in bedele   le obvisale so ob telesu
mnogo črnih noči.   brez moči in brez sile.

Ni zamrlo moje srce
v užaljenih prsih, ni umolknilo,
le umaknilo se je in skrilo
ko je ljudi zaslutilo.

L e g e n d a

Z Gerlacha* stopa
naš Gospod Bog
pod planino.

„Razsodi, o Bog,
to pravdo
človeka,

Na kamnu ga čakam
ponižno, da pride
mimo.

glej, saj mu srce
— bolno od ljubezni —
preteka.

Težko pravdo
v svoje dlani
položim,

Vzemi, Gospod,
svoj davni dar
v nebo nazaj,

in ko pride,
mu jo ponižno
izročim.

glej, saj človeku
srca ni več treba
na svetu sedaj.“

(Prevedel M. Klopčič.)

Grbava Beti

Zinka Vrščaj

V ohlapni obleki in bosih nog je Beti umivala tla v zgornjem nadstropju. Bilo ji je vroče, saj je bilo komaj po obedu in sredi julija. Lasje so se ji oprijemali potnega čela. Dvignila se je za hip, prestavila škaf z umazano vodo za dva koraka nazaj, si s komolcem popravila lase ter premerila oni del sobe, ki ni bil pomit. No, do dveh bom že skončala, si je dejala, ter nadaljevala z delom. Mislila je na nove podnajemnike, ki se jutri vselijo. Hvala bogu, da pridejo, vsaj oče ne bo več tako sitnari. Kakor da je ona kriva, da tako dolgo niso mogli oddati stanovanja! Ona vendar dela, kolikor more, nikamor ne gre, nobenega razvedrila ne pozna razen tega, da gre ob nedeljah k maši, ob sobotah pa na živilski trg. Če ima kaj časa, bere knjige, ki jih je staknila v stari komodi. Umazane so in raztrgane, ali prav prijetno je čitati iz njih. Sosedova Mani pravi, da dobiš v knjižnici v mestu lepših in zanimivejših za par dinarjev na posodo. No, saj Beti še teh ni prečitala. Prijetno je ob nedeljah, kadar očeta ni doma. Beti pospravi vse po hiši, potem leže v travo in bere ter pozabi na vse. Vse okrog je tiho, ljudje po največ spijo, kakor zdajle. Pa le redkokdaj je tako. Navadno je oče doma in sitnari.

* Gora na Slovaškem.

Ko spi je svoj nedeljski polič, mora Beti sesti k njemu in poslušati njegove marnje. Pravi, da je velik revež, da je tako sam, da mora še na stara leta toliko delati — moj bog, tisto brskanje po vrtu imenuje on delo! — da so bili nekoč boljši časi, da se je več služilo itd. To ji je že tolikokrat tožil, da Beti vsako nedeljo vnaprej ve, kaj bo slišala. Ona bi pa tako rada šla na vrt in brala. Nekoč je kar vstala in rekla, zdaj pa grem malo na vrt. Joj! Tako! Na vrt! Za mene ne najdeš pol urice časa! Seve, kdo mara za stare ljudi! O ljuba Ana, zakaj si že umrla! in solze v očeh. Pah! si je mislila Beti in ni več delala takih poskusov. Saj bi z večjim veseljem posédela pri njem ob nedeljah, če bi jo čez teden kam pustil. Z Manico bi šla rada v mesto, takole ob sobotah zvečer, ko je toliko ljudi po ulicah. Ali pa v park ob nedeljah dopoldne, ko igra godba. Pa je nikamor ne pusti. Ti si zato pri hiši, pravi, zato sem te vzgojil, da lepo gospodinjš doma; ti si od mene odvisna, hišico dobiš po meni. Lepo doma bodi, kaj bi lajdrala okrog! Še prekmalu bom umrl — in zopet te ogabne solze — potem boš lahko delala, kar se ti bo zljubilo. Beti dobro ve, da ji oče brani hoditi v mesto tudi radi tega, ker ima Beti grbo. Deloma ga je sram pred tovariši, kajti pot v mesto pelje skozi vso naselbino železničarjev. Nekoč je slišal, da so se smejali: edina je, pa še ta je grbasta. Deloma radi tega, ker se mu dekle smili. Pa Beti se zdi, da njena grba ni tako huda nakaza. Prav za prav je že dolgo tega, kar si jo je od vseh strani ogledovala; in je že malo pozabila, kakšna je. Človek ne misli pogosto na tisto, kar mu je neprijetno. Zgodilo se je, da se Beti po več mesecev ni spomnila na grbo. Ona si zna pomagati. Preko obleke si ogrne pisano volneno ruto, ki ji ovije ledja in na levi strani to ruto nekoliko nagrbanci, da se izenači leva stran z desno, kjer je grba. Beti je prepričana, da se izenači in to je dobro zanjo. Mirno in brez strahu, da bo slišala kako pritaženo opazko, hodi med ljudmi.

Iz teh misli so jo zmotili koraki spodaj v veži. Nekdo je zaklical: halo, kruh! Aha, pek je; oče spi in se gotovo ne zbudi, naglušen je malo. Malo je še počakala vrh stopnic in ker se v očetovi sobi ni nič zgenilo, je z mokrimi rokami stopila po stopnicah navzdol.

„Dober dan, frajlica!“

„Bog daj!“

Stopila je mimo njega v kuhinjo, da si obriše roke. Pek, dvajsetleten fant, močan, plavih las, trdih potez v obrazu, je stopil za njo v kuhinjo, odložil svojo košaro na mizo in čakal, da si Beti izbere kruh. Ko je zopet oprtal košaro, je rekel:

„Taka čedna punca, pa brez fanta? A?“ Uščipnil jo je v podbradek ter z roko šel po njenih prsih navzdol, kakor da se je le slučajno dotaknil. Kri ji je udarila v lica — Beti je bila bujna kakor vse znakažene ženske — zmedla se je kot se v življenju še nikoli ni, jezna in zopet ne. Med tem pa je fant izginil. Štekla je po s' navzgor meže, da bi ne izgubila tistega sladkega, še nikoli o' kar ji je prošlo skozi vse telo, ko se je je fant dotaknil. F krtačo in z vso naglico jela drgniti fla, a hipoma obstala, zo in znova doživljala oni trenutek. Nesramni pek! Jutri bo naj on vzame kruh. Pa kaj naj mu reče, čemu to? Naj kaj se je zgodilo? Nikdar! Zadr! se bo nad njo, da j se je že tako obnašala, da je fant dobil pogum. Pa o Nič ne bo povedala očetu. Jutri, ko pride pek, bo košare in fanta niti pogledala ne bo. Morda pa se

To bi bilo dobro. Ropotala bo s posodo v kuhinji in pela bo glasno, da se bo oče prej zbudil. Ampak težko, da se bo zbudil, ko je tako gluha. In prav na dnu srca, da še sama ni vedela, je želela, da bi se oče ne zbudil!

Ko je pomila tla, pospravila škafe in obesila cunje na plot, da se posuše, je stopila k očetovim vratom ter prisluhnila. Slišala je enakomerno dihanje nadušnega očeta. Šla je po prstih v svojo sobo in tiho obrnila ključ v vratih. Tiho in oprezno, kakor da namerava nekaj hudega, je spustila zaveso na oknu. K zrcalu je postavila stol, stopila nanj, kajti zrcalo je viselo precej visoko in se zagledala v svojo pojavo. Gledala je grudi in si z roko šla čez nje, da je od spomina zamežala in zasopla. Tako na prvi pogled, se ji je zdelo, da je kar čedna. Če pa delj gledaš, vidiš: kratki, redki lasje, majhne sive oči in ta neznosna rdečica na nosu! Obotavlja, počasi in negotovo se je obrnila s telesom. Kakor nož ji je šlo skozi srce. Ta nesrečna grba! Bog vedi, če jo je opazil? Jutri si bo nadela ono ruto...

Naslednjega dne je bilo v Vobičevi hiši vse narobe. Mlad zakonski par se je vselil v prvo nadstropje. Ves dopoldan je pretekel, preden so spravili delavci novo pohištvo po ozkih stopnicah v stanovanje. Razen pohištva je bilo polno zabojev z navlako, ki ji na pogled nisi mogel uganiti, čemu naj služi. Zdi se, da je nevesta pograbila v domači hiši vsako stvar, ki ji je prišla pod roke, češ, čez sedem let vse prav pride. Sredi tega nemira in ropota je Beti pozabila na peka in na včerajšnji dogodek. In ko je ob običajni uri stopil v hišno vežo, je kar zardela od nenadne zmedenosti. Vrata iz veže v kuhinjo so bila odprta, ona je stala pri ognjišču v isti obleki kot včeraj in pomivala posodo. Moj bog, pozabila je, da je nameravala zakriti to nesrečno stvar na hrbtu! Ko je vzela iz košare kruh, se mu ni upala pogledati v oči. On pa je iz gumbnice snel rdeči nagelj ter ji ga z globokim poklonom in s široko kretnjo vtaknil v rdečkaste lase z besedami:

„Kraljici mojega srca!“

Beti je vsa otopela. Ni se ganila, ko ji je vtikal rožo v lase, in še potem, ko je fant odšel, je še vedno stala tam kakor iz kamna. Že je padla nevarna iskra v njeno srce. O ti zlati fant! Razjokala se je hipno in kratko, ne da bi vedela, čemu, stiskala nagelj v roki, ga božala in poljubljala. Kraljica mojega srca! Kako lepo je to izrekel! In poklonil se je. Moj bog, saj tako približno je čitala v starih knjigah! Kaj pa — o bog — če se norčuje iz nje? Ne, ni mogoče, saj je nalašč zanjo utrgal nagelj in ji ga vtaknil v lase. Ah, sladki moj! Bila je srečna in vznemirjena. Jutri se prav gotovo pripravi za njegov prihod.

Tisti dan se je z Beti zgodila sprememba. Njen obraz je postal lep. Oči so se ji svetile s pritajenim bleskom, lica so ji žarela, prepevala je po hiši in po vrtu, še z očetom se je šalila. Nagelj je spravila med svoje dragocenosti: svilen robček, ki ga ji je podarila Mani, od matere pododovano pozlačeno brošo, venec suhih rož z materinega groba, par fotografij ter poslikano pločevinasto škatljico, ki jo je staknila bogve kje. Vsej tej šari se je pridružil rdeči nagelj. Naj se posuši, da ji bo v spomin. In še nocoj steče k Mani, da ji pove, da ima fanta. Da, Beti ima fanta, ki ji daruje rože, ki ji pravi: kraljica mojega srca! No, ni se ji posrečilo, da bi stekla k Manici. Pa drugič.

D drugega jutra jo je nova podnajemnica povabila, da pride pogledat, kako je namestila pohištvo po stanovanju. Bila je ljubezniva, mlada, še

skoro dekle. Neprestano je čebljala: to smo dobili od mame, to od tete, to je kupil on za moj god, to sem mu darovala jaz i. t. d.

„Glejte, gospodična, odeje!“

Krasni, zgoraj rdeči, spodaj beli so se svetili pokrivači v prelivajoči se svili.

„In tu, glejte Beti, kako se sladko ajčka na taki posteljici!“ je rekla in se poučkala sede na postelji. „Ali imate fanta?“ je nenadno vprašala ter se koj nato široko in razposajeno zasmejala ter ni niti čakala na odgovor, temveč neutrudno čebljala naprej. Beti je strmela. Koliko lepih stvari!

„Pa še nekaj, Beti,“ je rekla mlada žena ter ji pomežiknila, naj pristopi k omari. Jemala je iz omare perilo, lepo svilen perilo, ki je skrivna želja vsake žene.

Tedaj je zagledala Betine žalostne oči ter hipoma umolknila. Na kaj je pač mislila Beti, da se ji je obraz spremenil v samo žalost? Na svoje uboge cunje je pomislila in na svojega fanta.

„Beti, veste kaj, nate!“ je tedaj rekla mlada žena in ji podarila kos perila, svilen in rožnat. „Ko boste oblekli, me pokličite, vas pridem pogledat!“ in se je zasmejala s svojim drobnim smehom.

Beti se je srečna zahvalila in odnesla novo bogastvo v svojo sobo ter se zaklenila. Oblekla je srajco in se ogledala v zrcalu. Ah, ti moj bog! Grba, ki ji je v svoji goloti stopila neizprosno, v trdi, grdi resničnosti jasno v zrcalu pred oči, jo je navdala s težko žalostjo, kot še prav nikoli. Niti takrat ne, ko je šla k birmi in so jo ljudje gledali z neprikrito trdosrčnostjo. Takrat je jokala, ko je prišla iz cerkve domov, danes so suhe njene oči.

Bala se je tiste ure, ko pride spet on, njen fant. Ali je opazil, da je grbasta, ali ni? To vprašanje jo je mučilo vse do takrat, ko je stopila v hišo mesto peka njegova sestra in povedala, da je bolan ter da bo ta čas, dokler ne ozdravi, ona nosila kruh. Beti se je oddahnila; se bo lahko vsaj zbrala ta čas.

„Bolani je?“ se je koj nato prestrašila.

„Nič hudega, le prehladil se je močno,“ je odgovorila pekova sestra.

* * *

Te dni, ko je namesto peka njegova sestra nosila Vobičevim kruh, ko se je rdeči nagelj počasi sušil v stari komodi, je Beti sanjerala; srce ji je valovilo zdaj v sreči in pričakovanju, zdaj v žalosti in brezupu. Mnogo je prejokala revica, spanja je bilo malo. Z gospo Tilko, mlado podnajemnico, se je bliže seznanila. Tikali sta se in si postali prijateljici. Tilka je bila ena tistih, ki ne morejo hraniti zase ničesar, niti sreče, niti nesreče. Ena tistih žensk, ki se morajo neprestano razgovarjati s kom o lastnih zadevah, o sebi, o svojih radostih in uspehih. V svoji nedolžni brezčutnosti je prizadela Beti marsikako bridkost, pripovedujoč ji o sladkih nočeh, o objemih, poljubih, o vročih besedah. Čut zapostavljenosti vsled njene telesne nakaze je kot črv jel glodati njeno revno dekliško srce. A še nekaj drugega je vstajalo v Betini notranjosti. Nekaj kakor želja, neutešljivo hrepenenje, brez vsake določne oblike, le silno, zahtevajoče in sladko, ki se je medlo izoblikovalo v vročih brezspečnih nočeh v njegovo podobo, njegov dotik in njegovo kretnjo. Kolika radost, kolika — skrb!

Čez teden dni je pek zopet prišel. Beti je bila pripravljena na to, kajti njegova sestra ji je prejšnji dan povedala, da je ozdravel. Lepo se je oblekla, si ogrnila ledja z ruto, lase si je pripela z belimi trakom ter tako pripravljena, vsa zardela od vznemirjenja, čakala v kuhinji, da pride. Res je kmalu zasklivala v veži znane korake, potrkal je na kuhinjska vrata, vstopil ter pozdravil. Shujšal je malo, odkar ga ni videla, zato pa je bila ona danes tem lepša in celo prikupna. Obraz jo je izdajal; ves spremenjen in lepši je postal od novega čustva.

„Lepi ste postali ta čas, odkar sem vas zadnjič videl, frajlica! Se je kaj zgodilo med tem, a?“

Stala je in čakala. Namesto nje je on vzel kruh iz košare in ga postavil na mizo. Stopil je k njej, jo z dvema prstoma prijel za brado ter dvignil njen obraz k sebi. Gledal jo je dolgo in močno v oči, se ji rahlo, nebeško lepo nasmejal — tako se je zdelo Beti — ter jo v hipu objel okrog pasu, stisnil čvrsto k sebi in jo poljubljal po vsem obrazu. Omamljena od sreče in nenadnega čustva se je Beti predajala novemu razkošju in divje poljubovala fanta po licih. Vedno tesneje je čutila njegovo močno telo ob sebi.

„Sedi, ljubica!“ ji je zašepetal v uho in jo v objemu prisilil, da je sedla. Tedaj, ko je v brezumni omamljenosti jela pozabljati na vse drugo na svetu, sta zasklivala nedoločen ropot v hiši. Naglo se je dvignil, za njim ona; stala sta drug pred drugim, si z nasmehom gledala v žareča obraza in v mokre oči, kakor da se poznata že dolgo, dolgo. Tisti hip je fant pristopil k svoji košari, izbral izmed mnogih štruc majhno rozinovo potičko in ji jo vtaknil v nedrija, poljubil jo na usta ter hitro odšel.

Beti je bila srečna. Zmagoslavje je razžarilo vso njeno notranjost, da je postala kar drugo dekle. Pokoncu je nosila glavo tisti dan. Z gospo Tilko je govorila mirno in z nizkim glasom, ki je izdajal samozavest. Zdaj Beti ni le uboga grbava Beti, ki je le zato na svetu, da stresa oče svojo starostno sitnost nanjo. Ne, Beti je ljubljeno dekle, njen fant jo ima tako rad, da ga niti njena grba ne moti preveč. O ti sladki moj! Zelo jo je mikalo, da bi povedala svojo srečo Manici in gospe Tilki, a nekaj jo je vendar zadrževalo, da še sama ni vedela za to. Morda ji je v podzavesti nek čut veleval, da bi Mani in gospa Tilka odkrili, da le ni tako, kot si Beti predstavlja. Zato je ljubosumno čuvala svojo srečo pred bistrimi in krutimi pogledi.

Preden je naslednjega dne fant prišel, je Beti zaklenila spečega očeta v sobo. Se bo že zgovorila, da ga je pomotoma zaklenila, če bi se prej zbudil. Saj zdaj njegovo sitnost laže prenaša, odkar je njeno srce tako polno sreče.

Ko je fant stopil v kuhinjo, mu je pogumno stopila nasproti in ga vprašala:

„Kako ti je ime?“

„Franc. In tebi?“

„Beti.“

„In že sta si padla v objem.“

„Pojdi, greva v mojo sobo, tam sva varna!“ je zašepetala in ga potegnila za seboj.

„Ali ni nikogar?“ je šepetaje vprašal in se oziral.

„Nikogar!“

„In na tej svoji postelji, doslej tako deviški, je Beti doživela svojo največjo radost in hkrati največjo grozo svojega življenja. Franc ji je po

omamnem, utešenem trenutku strgal bluzo s telesa, jo z izrazom ugodja na obrazu parkrat močno udaril po grbi in surovo rekel:

„Kaj je to, ha? Grba, grbica? Imel sem ljubico grbasto, pa reva ni imela kam spat ...“ je polglasno zapel, se dvignil in odšel.

Še isti večer se je nekdo pri vinu bahal, da je dobil stavo.

Čez par dni je Drava naplavila mlado grbasto žensko. Mrtva je imela široko odprte oči, ki so izražale še nekaj strašnejšega, kot je smrtni strah.

Zaščita matere in otroka na kmetih

V. Š.

Ako hočemo urediti zaščito kmečke matere in kmečkega otroka, moramo najpreje proučiti njihov položaj. Navadno se pozabi, da kmečka mati ni samo gospodinja v ožjem smislu besede, ne, kmečka gospodinja je povsod na svetu in pri nas prav tako — žena s poklicem in povrhu še gospodinja. To se navadno prezre. Zato ni nikjer zavarovana in se zdi posebna zaščita njenih otrok nepotrebna. Pri njenem poklicu nikjer nihče ne protestira, da žena ne bi smela delovati v poklicu, kadar se poroči in ima otroke, ker je takrat njena edina naloga skrb za družino in otroke. Posebno iz tega primera je razvidno, kako enostranska je tendenca polemik, ki hočejo odrivati žene le iz takih poklicev, kjer je delo plačano. Na kmetico se nihče ne spomni, da mogoče ne bi smela opravljati dveh ali več poklicev, čeprav kmečko delo za ženo ni manj, temveč rajši bolj naporno, kakor učiteljvanje, profesura ali uradniški posel.

V naših krajih so na kmetih (kmetije v dravski banovini obsegajo okol. 60% [40—90%] prebivalstva) le redke hiše, kjer se žena posveča le kuhanju in domačemu delu: to je pri gostilnah ali pa pri redkih, zelo bogatih kmetijah kje na Gorenjskem. Drugod pa, na Dolenjskem, v Prekmurju, v Slovenskih goricah, Haložah, na Dravskem polju, na Notranjskem, v Beli Krajini, v Suhi Krajini, z eno besedo, v vsej Sloveniji prevladuje mala kmetija, ki mora delati kot vsak majhen obrat največ z domačimi silami. Tu povsod sodeluje žena v produkciji najpotrebnejše človeške hrane: žita, mesa, mleka, krompirja, jajec itd. To sodelovanje v kmetijski produkciji je njeno glavno delo — gospodinjstvo pa mora biti kar mimogrede opravljeno, ko je delo na polju končano. „Pravo gospodinjstvo je le še nekakšno ‚potrebno zlo‘, privesek poljedelstva, ki naj zavzema čim manj časa in truda. Gospodinja komaj utegne skubati kosilo, saj ga niti ne utegne ... Gospodinjstvo, uprava hiše je osirotelo. Sirota je tudi vse drugo življenje po kmečkih hišah. Za vzgojo, lepoto — torej kulturo naših kmečkih hiš — ni časa ...“ (Slov. 26. 5. 1935.)

V zadnjih letih pa, ko se je razvila splošna in še posebej agrarna kriza, ki zahteva na kmetih podvojitve napora delovnih sil, je postal položaj kmeta in kmečke žene slabši in slabši. O tem jasno govori sledeče: leta 1913. je dobila kmetica za 10 jajec 30 škatlic žveplenk, leta 1923. — 15 škatlic, leta 1929. le deset in leta 1935. dobi za 10 jajec le še 3 škatlice žveplenk, torej ravno 10 krat manj kot leta 1913. Za govedo (500 kg težko) se je leta 1913. dobilo 33 parov čevljev, 1923. 20 parov, leta 1929. 14 parov in leta 1935. pa le še 10 parov čevljev.

Isto razmerje vidimo pri vsem: cene poljedelskim pridelkom stalno padajo, dočim se cene industrijskih proizvodov ne nižajo. Tako se stalno veča razlika med cenami industrijskih in kmetijskih pridelkov v škodo kmeta, ki mora prodati vedno več svojih pridelkov, da si kupi potrebne industrijske proizvode in da plača davke. Gospodinja je primorana, da vse boljše sadje, kokoši, jajca, mleko, maslo in drugo odnese na trg, da je vsaj majhna pomoč za davke in drugo. Zato pa je oropan dom, kakor je že splošno znano, vsega onega, kar bi bilo potrebno za razvoj otroka — pa tudi za odrasle,

to so jajca, mleko, meso, ki se na kmetiji proizvajajo, pa se jih tu zelo, zelo malo porabi. S padanjem cen kmečkih proizvodov in z večanjem krize to poslabšanje domače prehrane še narašča.

Mnogo zdravnikov trdi, da je vzrok umrljivosti otrok in visokega procenta tuberkulozne mladine na kmetih — poleg prenapornega dela in nehygieničnega stanovanja — predvsem v nezadostni prehrani.

Dejstvo je, da žene na kmetih delajo preveč. Kmečko delo ne pozna 8 urnega delavnika — ampak le delo od zore do zore — ali kakor pravijo poleti „od zvezde do zvezde“. To pomeni včasih 16—19 ur napornega dela, včasih malo manj, nikdar pa ne izpod 14—16 ur. Navada je, da je gospodinja zjutraj prva na nogah in tako je dostikrat mati že utrujena, ko se mlajši člani družine šele opravljajo. Saj ni čuda, ko imajo n. pr. ponekod po pol ure daleč vodo, v hribih pa hodijo po njo v globoke grabe. Zvečer je prav tako. Ko družina že vse delo opravi, kuha mati še večerjo. In pogosto že vsi spijo, ko mati še pere in krpa za družino. V tem ukradenem času izven delovnih ur poklicnega dela opravlja kmečka mati gospodinjske posle.

„To pa je resnica, da se delovna moč kmetске žene povečini nečloveško izkorišča. V tem, ko velja drugod osemurni delavnik, dela kmetiska, mnogokrat tudi delavska gospodinja po 16—18 ur dnevno in ob najhujšem delu se za nočni počitek niti ne sleče. Ni čuda, da je potem med njimi toliko smrtnih slučajev ob porodih, toliko obolenj v drobovju, pa tudi za jetiko, toliko prezgodnje neporodnosti in oslabelosti.“ (Jutro, 25. 2. 34.)

„Krizi in kmečke matere. Št. Vid pri Stični, 12. aprila 1934. V torek smo pokopali gospodinjjo Ivano Grošelj, iz vasi Kalce nad Pustim Javorjem v Temenici. Pokojna je bila izredno pobožna in blaga žena, ki zapušča 8 malih otročičev. Stara je bila šele 35 let.

To je v teku pol leta že četrta mlada gospodinja, ki je prezgodaj umrla. Zaradi strašne stiske, katera tare danes naše kmetije, si gospodarji in gospodinjje ne morejo več privoščiti posla, kateri bi pomagal. Zato vse breme trdega dela pade na moža in ženo. Ta pa mora poleg vseh gospodinjskih del opravljati še otroke in ves dom. Ne more si privoščiti ne počitka, ne boljše hrane, ne zdravil, ne zdravnika, ker ni denarja.

Tako padajo žrtve na naših kmečkih domovih, o katerih nihče ne ve, nihče ne piše.“ (Slovenec, 13. 4. 1934.)

Pri vsem tem napornem delu ni nobene zaščite za noseče žene. Za delavke so vsaj zakoni o 6 tedenskem dopustu, ki se sicer le slabo izvajajo, za kmečko ženo pa ni ničesar, kar bi vsaj pripoznavalo njeno pravico do zaščite. Povsod je znano, da kmečka mati dela do poroda in mnogokrat rodi kar na polju. Seveda takih naporov ne more prenesti vsaka žena in marsikatera podleže.

Ob porodu ji streže po navadi kakšna sorodnica ali dobra sosedka, ki je že rodila, in ji pač pomaga, kakor ve in zna. Kljub dobri volji, da bi pomagala, povzroči pomanjkanje strokovne izobrazbe lahko smrtno nesrečo. Izobražene babice ponekod sploh ni, drugod je pa ne kličejo, ker bi jo morali plačati tudi v denarju, ki ga ni. Ta neobhodno potrebna in važna pomoč ob porodih, ki bi morala biti brezplačna, je na kmetih s strani oblasti še popolnoma neorganizirana.

Statistika drž. Higienškega zavoda poroča: „Za socialni položaj rodbin z otroki je značilno, da je bilo lani rojenih preko 10.000 otrok brez zdravniške in babiške pomoči. Ni denarja.“ (G. N. 20. 4. 1935.)

Tako torej vidimo, da kmečka mati za časa nosečnosti in poroda ni popolnoma nič zavarovana. Saj niti v mestih ni posvetovalnic za noseče matere, a tu so vsaj blizu bolnice in zdravniki, predavanja, tečaji in zavarovalnice, kmečka mati pa nima sploh nobene ustanove, ki bi jo podučila o potrebnih higieni in dala nasvet v slučaju kakšne nepravilnosti, kar bi ji mnogokrat rešilo dragoceno življenje.

Tudi ni posvetovalnic za dojenčke, ki bi matere podučevale o pravilni negi malih otrok. Letoviščarji in nekatere učiteljice se zgražajo nad konservativnostjo in neumnostjo kmečkih mater, kadar vidijo, kako otroke poleti povijajo v nezdrave povoje, kako jih

hranijo, kadar nanese (če otrok joka ali kadar ima mati čas), kako dojenčkom kuhajo mak v mleku, da bi bolje spali, ali pa jim dajejo samo kavo, ker ni mleka. Ponekod jim dajejo kuhano vino, da bi bili „močni“, in delajo druge slične napake.

Lahko se je čuditi meščanki nad nekulturnostjo, ona je pred tem obvarovana, saj ima v mestu na razpolago posvetovalnice, tečaje itd., kjer se lahko pouči o vsem potrebnem. Kmečka mati pa pač dela, kakor misli in sliši v okolici, da je najbolj prav. Poizkusi zdravstvenih tečajev so pokazali, da je zelo hvaležna za vsak nasvet, ki ji ga da človek, kateremu zaupa. Da je potreben pouk o pravilni prehrani otroka, govori dejstvo, da umre največ otrok v dobi prehoda od materinega mleka na drugo hrano.

Tudi otroci od drugega leta pa do šolske dobe ne uživajo nobene zaščite:

„Včeraj dopoldne sta odšla oba zakonca na delo v vinograd, doma pa sta pustila svoje tri otroke, ki so se ves dan igrali. Ko so skakali okrog hiše, je 4letna Terezija skočila na deske, s katerimi je bila pokrita gnojnica. Deske, ki so bile stare in trhle, so se zlomile in nesrečni otrok je padel v 2 in pol metra globoko gnojnico ... Ko so prišli starši domov, je bil otrok že mrtev. (Jutro, 11. 7. 1935.)

„Pes je odgriznil nos štiriletni hčerki posestnika Radeščaka iz Dol. Grčevja pri Novem mestu.“ (Domoljub, 20. 10. 1931.)

„Ko so starši odšli na delo, se je v hiši v dimu zadušilo troje otrok. Škocjan, 5. marca.“ (Jutro, 6. 3. 1934.)

Ako skrbno prebiramo časopise, najdemo skoraj dnevno poročila o takih nesrečah, ki govorijo o pomanjkljivi zaščiti kmečkega otroka. Posebno jim manjka nadzorstva poleti, ko so starši kje zunaj hiše pri delu. To je gotovo prav nepotrebno zapravljjanje dragocenih življenj.

V mestu oddajo starši, ako gresta oba za kruhom, otroka ali kakšni sosed, ki ostane doma, ali pa ga peljejo v otroško zavetišče, ki jih je sicer pri nas v mestih tudi še mnogo premalo. Nekaj podobnega bi bilo na deželi potrebno posebno ob času poletnega dela in v krajih, kjer je mnogo poljedelskih delavcev, n. pr. v vinorodnih predelih.

Ko otrok doraste do šolske dobe, ga že doma uporabljajo za razna dela, mnogo-krat pretežka za drobno telesce. Otroci morajo pomagati staršem, kjer je le mogoče, da se opravi nujno delo. Vsled tega so šole, posebno pomladi in jeseni, precej prazne. Pozimi hodijo otroci po večini od daleč po mrazu. V šolo pridejo premočeni in lačni. Poizkusi šolskih kuhinj vsaj v zimskem času so se izkazali kot najboljša pot k pravilni in obvezni zaščiti šolskega otroka na kmetih.

* * *

Ko smo tako bežno pogledali v življenje kmečke matere in njenega otroka, smo videli, da bi to življenje lahko imenovali križev pot. Potrebna je obvezna in sistematizna zaščita.

1. Vsaka občina bi morala imeti od države plačanega zdravnika, ki bi zdravil bolnike brezplačno, vsaj v začetku vse brezplačno. Kmeta je namreč treba šele navaditi, da varuje svoje in zdravje svoje rodbine ter gre po zdravnika, preden je prepozno. Dvakrat na teden bi moral biti zdravnik na razpolago po nekaj ur za brezplačne nasvete nosečim ženam in materam dojenčkov in majhnih otrok.

2. Vsaka občina bi morala imeti bolniški voz za prevoz nevarno bolnih in porodnic v bolnišnico. Prevoz v oddaljene bolnišnice na kmečkih vozovih brez vzmeti na slabih cestah je ne le strašna muka, temveč bolniku lahko naravnost usoden.

3. Vsaka občina, vsaka večja vas, bi morala imeti od države ali banovine nastavljeno babico, ki bi brezplačno opravljala porode, obenem pa morala tudi dati materam temeljni pouk o negi dojenčkov, za kar bi morala biti pri svojem tečaju posebno pripravljena. V mnogih primerih bi mogla babica svetovati tudi nosečim.

4. Vsaka občina bi morala imeti zaščitno sestro, ki bi nadzorovala nego in prehrano otrok in bolnikov. Potrebni so tečaji in predavanja o pravilni obleki, prehrani in splošni higieni. Tudi ta predavanja in tečaje bi mogla voditi zaščitna sestra.

5. Vsaka občina bi morala imeti dnevno zavetišče za dojenčke in majhne otroke, vsaj poleti za časa poljskega dela. Vodila bi jih lahko kmečka dekleta, ki bi absolvirala enoletni tečaj za otroške negovalke. V zavetišču bi morali otroci dobiti tudi primerno prehrano.

6. Pri vseh šolah bi bilo treba ustanoviti šolske kuhinje, ki bi dale potrebnim otrokom zajtrk in onim iz oddaljenejših krajev tudi kosilo. Dobro bi bilo tudi preiskrbeti vsem otrokom copate, da bi mogli sleči in sušiti premočeno obutev.

7. Od Bolgarov bi se lahko naučili, da je v agrarni državi potreben strokovni pouk kmečke mladine. Pri njih je priključen vsaki osnovni šoli po zadnjem razredu enoletni tečaj iz kmetijstva. Tu spozna mladina nove iznajdbe in pripomočke za svoje delo, s katerimi si olajša napor in s tem razbremeni tudi mater in otroke. Učijo se pa tudi, kako se boljšajo kmečki pridelki, da bi na svetovnem trgu lahko konkurirali s proizvodi naprednejših agrarnih držav. Strokovna učiteljica, ki poučuje dekleta, vodi obenem šolsko kuhinjo, kar služi učenkam tudi kot pouk o pravilni prehrani.

8. Na učiteljskih naj se uvede pouk o higieni žene in negi otrok ter o gospodinjstvu, vse to s posebnim ozirom na razmere na vasi. Tudi učiteljica na kmetih bo mnogokrat imela možnost, da svetuje in pomaga materam svojih učencev.

Vse to bo seveda stalo mnogo denarja. A ta denar bo dobro naložen. Vsako trpljenje, bolezen in smrt enega samega državljana je slabljenje naroda in ni dvoma, da je mnogo, premnogo trpljenja in umiranja otrok in mater na deželi popolnoma nepotrebnega. To je zapravljanje narodovih sil, v primeri s katerimi tudi milijoni dinarjev ne pomenijo nič. — V dejanskem težkem položaju našega gospodarstva, ko še ni pričakovati vseh potrebnih ukrepov s strani države, bi lahko pomagale zdravstvene zadruge, kakor jih imamo že precej v drugih delih naše države. Zadrugarji s svojimi deleži plačajo lastnega zdravnika, zdravila, zaščitne sestre, in imajo ponekod celo svoje bolnišnice.

Vendar ostane v glavnem dolžnost države, da skrbi za zdravje svojih državljanov. In šele kadar bodo uvedeni vsi zgoraj našteti ukrepi, bomo lahko rekli, da kmečka mati in kmečki otrok uživata resnično in potrebno zaščito.

Jurčičev odnos do žene

Meta Koren

Prvikrat, ko je napravila na Jurčiča žena izredno močan vtis, je bilo v letu 1864, ko je kot nastopni osmošolec bival doma na Muljavi. Tedaj je zahajal na bližnji grad Kravjak poučevat grajsko gospodično Johano Ottovo v slovenščini. Grad Kravjak je stal v Jurčičevih časih na visoki planini nad Muljavo. Nekdaj je bil last baronov Ravbarjev, od srede 18. stol. pa poznejših plemenitih Foedransbergov, od katerih je 1860 kupil Kravjak in nekaj drugih posestev nemški priseljenec iz Hessen-Darmstadta Kristijan (?) Ott, ki je imel troje otrok, sina Franca in hčerki Avgusto in Johano, staro dva- do tri in dvajset let. Od teh mu je ostala pri življenju samo Johana. L. 1878. je Ott grad Kravjak prodal ljubljanskemu trgovcu Fortuni, ki ga je dal podreti in material prodal okoliškim kmetom, dočim se je Ott sam z rodbino izselil v Hessen-Darmstadt.

V počitnicah 1864. je Jurčič poučeval Johano v slovenščini. Mnogokrat je tako prihajal na grad, kjer je bil vedno prijazno sprejet in kjer mu je bila na razpolago lepa knjižnica. Pogosto sta z Johano kramljala ali pa hodila skupaj na pošto v Hudo. Včasih pa ga je prišla Johana opozoriti na dom k mizici v ulnjaku, kjer je Jurčič najraje pisal, češ, da je prišla „ura pouka slovenščine“.

Po svoji zunanosti je bila Johana velikega, za žensko skoraj orjaškega stasa, polnih lic, veselega značaja, živahnih oči. Lase je imela bujne in snežnobele. Bila je inteli-

gentna in energična — saj se n. pr. o njej pripoveduje, da je некоč s puško v roki pregnala tatove z domače kašče — in zelo se je zanimala za gospodarstvo. Bila je tudi literarno izobražena in spretna slikarica.

Jurčič pred Johano najbrže ni imel veliko prilike spoznati nekoliko bolj izobraženega dekleta, ne v mestu, še manj pa na kmetih. Zato ni čudno, da je njegova učenka Johana vzbudila njegovo pozornost. Najbrže ga ni toliko privlačevala njena lepota kot pa njena inteligenca, živahnost, energija in njeno poznavanje in zanimanje za literaturo in slikarstvo. Slovenskega jezika se je po vsej verjetnosti kot skrbna gospodarica učila za to, da bi se lažje sporazumevala s kmeti, ki so obdelovali graščinska polja. Povsem razumljivo je, da v urah pouka slovensčine ni bilo govora samo o slovenskem jeziku, ampak tudi o literaturi, domači in tuji, za katero se je Jurčič posebno v teh letih zanimal. To je bilo polje, kjer sta se oba mlada, za literaturo navdušena človeka najbolj našla, zlasti, ker na kmetih nista imela veliko prilike srečati nekoliko bolj izobraženega človeka, s katerim bi mogla izmenjavati misli o tem svojem najljubšem predmetu. Iste okoliščine so več ali manj sodelovale, da se je tudi Johana navezala na Jurčiča. Njena navezanost pa po vsej verjetnosti ni prestopila okvira tesnega prijateljstva. Jurčič je vse pretrežno gledal na njun različni socialni položaj, ki se spričo njegove mladosti vsaj zanj v doglednem času ne bi toliko izpremenil, da bi mogel njuno ljubezen dovesti do realnega zaključka — do poroke. To je bil najbrže tudi vzrok, da sta se razšla, dasi sta si še nadalje ostala prijatelja in si dopisovala, dokler Johana s starši ni odpotovala na Nemško. Pred njenim odhodom sta se verjetno še videvala, najbrže pa le zelo poredkoma. Spomladi l. 1878. sta se v hotelu „Slon“ v Ljubljani poslednjikrat videla. S poslednjega sestanka s svojo izvoljenko se je Jurčič vračal blede in zamišljen in na vprašanje svojega prijatelja Levca mu je povedal, da se je videl z Johano in pristavil: „Ti je ne poznaš. Pametna ženska je.“

Kako izreden vtis je napravila Johana na Jurčiča, priča njegov „Deseti brat“, kjer ji je v Manici postavil trajen spomenik. Manica je le rahlo zabrisana Johana. Ne samo leta, celo zunanost je posnel po njej, le da ima Manica rjave lase, dočim je imela Johana plave. Uprav kot resnična Johana je tudi Manica razumna in izobražena in pozna vse domače in tuje klasike. V Kvasu v ki je vseskozi pasiven, je Jurčič orisal svoj odnos do Johane.

Svojo ljubezen do Johane je Jurčič izživel v „Desetem bratu“, kjer se Lovro in Manica sicer poročita — sam pa se je Jurčič v resnici uklonil trdim zakonom njune socialne neenakosti. Tako se je končalo Jurčičevo prvo globoko nagnjenje do ženske, ki mu spričo teh spoznanj pač ni moglo prinesiti mnogo notranje sreče. Zapustilo pa je v njem trajen in močen vtis.

V prvo dobo Jurčičevega bivanja v Mariboru, to je od julija 1868. l. do prve četrtine l. 1870. pada njegovo poznanstvo z Maričko Schwentnerjevo, ki se je rodila 1850. v Ljubljani. Pri Uršulinkah je končala s prav dobrim uspehom petrazredno osnovno šolo, nakar je vstopila v privatno šolo Julije Moos, kjer je avgusta 1869. napravila učiteljski izpit. Že novembra istega leta je nastopila svoje prvo službeno mesto na Reki, od tam je v jeseni 1871. prišla kot vzgojiteljica k grofici Barbo, bila koncem 1872. nekaj mesecev kot učiteljica v Ptuj in nato v Mariboru. V šolskem letu 1873/74 je učiteljevala na Vranskem, v avgustu istega leta pa je nastopila novo službeno mesto v Brežicah, kjer se je spoznala z dr. Alojzijem Poljancem, koncipientom pri advokatu dr. Gvidu Srebretru; z njim se je 17. maja 1877 l. v Ptuj tudi poročila. V Ptuj, kamor je sledila svojemu možu, se je poklicno udejstvovala vse do l. 1844., ko se je njen mož z družino vred preselil v Ljubljano, kjer je bil od vlade imenovan za ravnatelja prisilne delavnice. V srečnem zakonu se ji je rodilo devetero otrok, od katerih živi danes samo še troje. Marička je umrla na operaciji l. 1904. v Ljubljani.

Marička je bila srednje velika, slabotna, precej živahna, s prikupnim in inteligentnim obrazom. Zelo se je zanimala za literaturo in kot navdušena Slovenka za življenje po čitalnicah, takratno skoraj edino zbirališče zavednih Slovencev. Tu se ni zanimala samo

za kulturno delo, temveč je tudi živahno poslušala in se udeleževala raznih literarnih, posebno pa političnih debat. Svoje navdušenje za slovenstvo je o priliki Vižmarskega tabora obenem s svojo prijateljico plačala s kratkim zaporom. Poleg domače literature je mnogo čitala tudi nemške in italijanske pisatelje v originalu. Italijanščine se je naučila za časa svojega učiteljavanja na Reki.

Kdaj in kje sta se Marička in Jurčič seznanila, ni znano, vsekakor pa sta si dopisovala že pred febr. 1870. l., ko se je Jurčič v drugič podal na Dunaj. Hitro in trdno sta se navezala drug na drugega in verjetno sta se že v l. 1871. hotela poročiti, čemur pa so nasprotovali Maričkini starši, kakor tudi pozneje v l. 1874., ko je ravno to njihovo odklonilno stališče bilo vzrok, da sta se razšla.

Iz Maričkinih ohranjenih pism (Jurčičeva so se izgubila) se da sklepati, da je bila njuna ljubezen globoka in iskrena. Iz njih veje velika toplota, odkritosrčnost in hrepenenje: "... jaz imam zavest, da se ogibam vsega, kar se mi neprav zdi, vsega, kar bi morda tebi bridko bilo. — Če ne bom Tvoja — Bog ve, ah Josef, če ne ljubiš z vso dušo, če me boš pozabil, se pa odpovem vsemu ...". V pisnih se Marička zelo zanima tudi za Jurčičevo literarno delo. Dopisovala sta si, z redkimi presledki, ko je Marička v počitnicah bivala v Ljubljani, kjer je bil Jurčič že od 1872. l. urednik „Sloven. naroda“, vse do l. 1874., ko sta se razšla. V tem letu se je namreč Jurčič nameraval z Maričko poročiti in si je v ta namen že ogledal stanovanje nekje zunaj mesta. Ko pa jo je zasnuvil, mu je Maričkin oče odgovoril, češ da ima za preživljanje rodbine premajhne dohodke, kar je Jurčič sprejel kot odpoved.

Jurčič se je z Maričko razšel. Svoje duševne bolečine ni nikomur pokazal in jo slednjič zadušil s podvojenim literarnim delom. Tudi Marički je nameraval Jurčič postaviti literaren spomenik, v kolikor se da to zaslediti iz enega njegovih osnutkov za povesti, pa ga je pri delu prehitela smrt.

Jurčič se po tej ljubezni v tesnejše razmerje s kakim dekletom ni več spuščal, pač pa je gojil rahle simpatije v obliki prijateljstva do Helene Bavdekove, ki se je v Jurčiča z vso resnostjo zaljubila in tej svoji ljubezni ostala zvesta tudi do smrti.

Helena se je rodila 1857 v Grosupljem, pa se je l. 1869. preselila v Ljubljano obenem z očetom, ki si je kot vinski trgovec tam sezidal hišo. V Bavdekovi hiši so se zbirali takratni slovenski kulturni delavci, kakor Franke, Levstik, Jurčič in drugi. Tu sta se oba tudi seznanila in med obema je vzklilo zelo toplo prijateljstvo, katerega se je Helena tudi po Jurčičevi smrti često in zelo rada spominjala. Bila je šibko dekle, s samozavestnim, inteligentnim obrazom in zelo navdušena Slovenka. Do svoje smrti 1930. l. se je, dasi že postarna, aktivno udeleževala dela v Ciril Metodovi družbi in kot bogata dedinja po smrti volila svoje premoženje kuratoriju slepcev.

Jurčičev odnos do Helene ni nikoli prekoračil okvira prijateljstva, najbrže iz preprostega vzroka, ker do Helene ni čutil dovolj globokih simpatij. Pri vsem tem pa je verjetno že v teh letih čutil v sebi kali bolezni, ki ji je l. 1881. tudi podlegel.

Izmed vseh treh Jurčičevih odnosov do žene je bil brez dvoma najgloblji njegov odnos do Maričke. V njej je našel dekle, ki je odgovarjalo njegovemu idealu žene, vserazumevajoče prijateljice in inteligentne življenjske družice. V odnosu do nje ga ni motila, kot pri Johani, skoraj nepremostljiva vrzel v njunem socialnem položaju. Jurčič je bil prevelik realist, da bi tega brezupnega položaja ne bil gledal povsem trezno. Vsled tega svojemu nagnjenju do Johane ni dal sprostitve in je najbrže tudi kmalu svoja globoka čustva do nje, z večjo ali manjšo notranjo borbo, zatrl. V Johani je bil našel inteligentno, izobraženo dekle, jo kot tako vseskozi cenil in ohranil v spominu.

Marička pa je bila dekle, na katero se je Jurčič z vso globino svoje ljubezni navezal in ona mu je isto tudi vračala. V njej je imel človeka, ki ga je ljubil in kateremu se je, ravno radi njenega vserazumevanja, lahko popolnoma tudi zaupal. Ravno zaradi tega je bil brez dvoma Jurčičev razid z njo zelo težak in ga najbrže nikoli ni povsem prebolel.

Jurčičev osebni prijatelj dr. Vošnjak omenja, da se Jurčič po razidu z Maričko nobenemu dekletu ni več resno približal, kar pa v osvetlitev Jurčičevega razmerja, izven omenjenih treh, pravzaprav ničesar ne pove, ker se ne ve, ali s tem „resnim“ misli le, da se je tu in tam s kakim dekletom le bežno pošalil, ali pa, da je imel z enim ali drugim dekletom tudi kak bežen intimnejši odnos. Verjetneje je prvo, ker je Jurčič izredno spoštoval ženo, in bil zelo zagrizen tudi v delo, od katerega je bil včasih do smrti utrujen. Pri vsem tem je bil tudi bolehen. Po vsej verjetnosti je Jurčič po razidu z Maričko resigniral na to, da bi si še nadalje iskal deklet, ki bi ga mogel ljubiti in s katerim bi zaživel neovirano in srečno skupno življenje. Predal se je delu in se v delu tudi izživljal.

V Jurčičevem odnosu do žene je zanimivo dejstvo, da se je vedno približeval sebi duševno enakovredni ženski, da je ženo visoko spoštoval in ljubezen vedno jemal le resno.

Kritike in poročila

Spomenik Simona Gregorčiča v Ljubljani. Kulturno in socialno vzgledno delavno društvo primorskih rojakov „Soča“ je dne 8. septembra t. l. plačalo star, že skrajno neprijeten dolg vsega slovenskega naroda. „Soča“ sama je zbrala sredstva za spomenik Simonu Gregorčiču in ga v prisotnosti vse Ljubljane s pristrčno slavnostjo odkrila na Napoleonovem trgu.

Simon Gregorčič je vzplamtel na nebesu slovenske lirike sredi blestečega ozvezdja Franca Prešerna, Simona Jenka, Frana Levstika in Josipa Stritarja kakor meteor, v katerega so bile obrnjene oči vse domovine in h kateremu so drhtela vsa slovenska srca. Od l. 1864., ko je začel peti v Slovenskem Glasniku, do Dunajskega Zvona (1876—80) in Ljubljanskega Zvona (od 1881 nadalje), ko se je v uglašenosti pesniških oblik, glasbene blagozvočnosti, topline čustva, bogastva motivov in duševnega, često pogumno borbenega obzorja povzpел do vrha naše lirske umetnosti, je bil Gregorčič vsesplošno priznan ljubljeneц naroda in najbolj popularen, resnično ljudski pesnik brez tekmeца pred in za seboj. V tisti dobi sta bila naša Dioskura Anton Aškerc, nedosežni epik, in Simon Gregorčič, nedosežni lirik. Gregorčičeve poezije je deklamirala in citirala mladina in ni je bilo svečanosti in veselice brez Gregorčičevih pesmi. Saj je bila t. knjiga Gregorčičevih pesnitev neizčrpna zakladnica deklamatorno porabnih pesmi in citatov. Zlasti ženstvo je ljubilo Gregorčičevo Muzo in po dekliških knjižnicah ni bilo nobene knjige, ki bi bila toliko čitana kakor Gregorčičeve Poezije I. in II. Menda ni nobenega poeta, ki bi bil navdahnjen toliko skladateljev za večno lepe, sveže in ljubke kompozicije, ki so navduševale na tisočerihih koncertih vedno znova neštete množice. A ljudstvo samo se je polastilo Gregorčičevih pesmi, saj so mu zvenele in izražale čustvo in misli kakor pristne narodne popevke. In narod sam je Gregorčičevim pesmim dodal svoje preproste, pristrčne napeve.

Da, Gregorčič je bil v svoji dobi najbolj ljubljjen ljudski pesnik in ni bilo malo žen in mož, ki so znali njegove Poezije I. od prvega do zadnjega stiha na pamet. Ideje jugoslovanskega edinstva in slovanske vzajemnosti so imele v Gregorčiču proroškega klicarja, zato ostane tudi nacionalno politično vedno aktualen, idejno svež poet tudi še v daljni bodočnosti. Kakor so nam zmerom srčni in duševni užitek njegove nežne erotične, versko-filozofske, meditativne, didaktične, plemenito altruistične pesnitve, ostanejo krepke in patriotske, često simbolne, duhovito zasnovane deklamatorične prigodnice.

Tudi njega je enostranski orientirana kritika napadala in ga smrtno žalila. Toda slovenski narod je Gregorčiča po ogromni večini zaklenil v svoje srce in ga ljubi še dandanes. Ko je umrl v Gorici l. 1906., jedva 62 let star, so tisoči plakali, kakor bi bili izgubili očeta, in izprevod „nazaj v planinski raj“ je bil triumfalna pot, kakršne ni imel dotlej še noben naš poet.

Zato je bila že resnična sramota, da tak literat še ni imel spomenika. Zasluga društva „Soče“ je, da ga sedaj ima.

Nepregledna množica ljudstva vseh slojev z zastopniki društev, oblasti in korporacij je dne 8. septembra t. l. napolnila ves prostrani Napoleonov trg, da prisostvuje odkritju spomenika Simonu Gregorčiču. Kakor velika pisana poljana, ki jo obdaja cvetlični venec narodnih noš in sokolskih ter drugih praporov, je bil videti od sonca ožarjeni trg ... Kot uvod je železničarska godba zaigrala slavnostno uverturo iz opere „Libuša“. Nato je predsednik društva Soče, bivši ban dr. Dinko Puc v klenem, s citati iz Gregorčičevih poezij vsem prepletenem govoru opisal življenjsko pot in umetniško ustvarjanje „Goriškega slavčka“ ter podal zares živo sliko priljubljenega pesnika ... Trobojnica je padla in spomenik — delo akad. kiparja Zdenka Kalina — je bil odkrit. Podžupan, g. dr. Vladimir Ravnihar je v imenu Ljubljane izrekel zahvalo „Soči“ za lepo pridobitev in pevski zbor Glasbene matice je zapel pesmi „Tone sonce, tone“, „Nazaj v planinski raj“ ter ob koncu še narodno himno. Prostor pred spomenikom je bil v nekaj minutah pokrit z venci, trakovi in šopki. Minka Govékar

Ženski tisk na razstavi slovenskega novinstva. Na razstavi, ki je bila odprta večesejske dni (od 1. do 12. sept.), je zbrala ljubljanska sekcija Jugosl. nov. udruženja ogromno gradivo, ki je predstavljalo splošni razvoj poročevalske službe in posebej še razvoj slovenskega novinstva od prvih skromnih Vodnikovih ljubljanskih novic do današnjega skoro preobilo razmahnjene dnevnega in periodičnega tiska. Za nas žene je bil prav gotovo najzanimivejši ženski oddelek; kjer so bili v pregledni vrsti razvrščeni vsi ženski listi, priloge in rubrike, ki so kdaj izhajali pri nas. Zbirko so dopolnjevali grafikoni, poživiljale pa so jo fotografije in rokopisi urednic; nekateri so predstavljali prav značilne programatične izjave. Prvi slovenski ženski list je bil „Slovenka“, ki je izšla v Trstu l. 1897. in je doživela 6 letnikov. Prve tri je uredila Marica Nadlišek-Bartol, zadnji trije pa so izšli pod uredništvom Ivanke Anžič-Klemenčičeve.

L. 1905. smo dobile drugi ženski list „Slovensko Gospodinjо“; izdajala jo je Jelacínova (pozneje Kolinska) tovarna kot reklamno glasilo za svoj kavni proizvod. Urednica Minka Govékar je to reklamno glasilo dvignila v dostojen ženski list.

Od l. 1910—15. je izdajala Kolinska tovarna tudi „Našo Gospodinjо“ kot prilogo „Domoljuba“ pod uredništvom Eme Pečetove.

L. 1912. nam je hotela Marica Šega dati zopet samostojen ženski list „Slovensko Ženo“, ki je pa prenehala že po nekaj mesecih.

Takoj nato, l. 1913., je prevzela Lojzka Štebi uredništvo socialističnega „Ženskega lista“.

Po zedinjenju so se pojavljali strokovni in društveni ženski listi, v prvem povojnem času smo dobile Slovenke skoro vsako leto drug ženski list. Tako smo imele od prevrata do danes 15 listov; med njimi jih je 5 kmalu prenehalo:

„Slovenka“ II. Ivanke Klemenčičeve v Ljubljani l. 1919.; „Koroška Zora“, propagandni ženski list ob plebiscitu na Koroškem l. 1920. (urednici Ani Črnagoj, Minka Modic); „Vesna“, modni list v Ljubljani (uredniški odbor) l. 1921.; „Jadranka“ Marice Gregoričeve v Trstu 1921—23.; „Slovenka“ III (uredn. Gizela Majeva) v Gorici 1923.

Pomen slovenskega ženskega lista ima tudi „Domači Prijatelj“, katerega je urejevala v Pragi Zofka Kveder (1904—1914) in njen „Ženski Svijet“ ozir. „Jugoslavenska Žena“ (v Zagrebu 1917—1920), kjer so bili tudi slovensko pisani članki.

Danes se tiska za Slovenke:

„Ženski Svet“ v Ljubljani; začel je izhajati v Trstu l. 1923.;

„Vigred“, katoliški ženski list v Ljubljani, od l. 1923.;

„Zarja“, glasilo katoliških ženskih društev v Ameriki, od l. 1929.;

„Ženski List“ II, glasilo soc. dem. delavskega ženstva, je bil po 11 letnem izhajanju ukinjen skupno z organizacijo.

Imamo tudi 4 strokovne liste: „Babiški Vestnik“ od l. 1929., „Gospodinsko Pomocnico“ od l. 1931., „Gospodinjo“ od l. 1932. in „Kmečko ženo“ od l. 1937. (v Mariboru).

Tako imamo v Jugoslaviji Slovenke največ ženskih listov, saj imajo Srbkinje le 4. Hrvatice pa 6. Skupno za vse organizirano ženstvo izhajata še dva lista s srbohrvatsko in slovensko pisanimi članki: „Ženski Pokret“ in „Glasnik JŽŽ“, oba v Beogradu.

Poleg teh listov, ki so jih rodile življenjske potrebe žene in ki bi pri tako maloštevilnem narodu popolnoma zadostovali, sta se spomnila še dva Ljubljančana, na žensko čtivo in začela izdajati „Ženo in Dom“ ter „Praktično Gospodinjo“. Slovenci pa skrbimo tudi še za Hrvatice in jim izdajamo dva posnetka naših listov: „Mali Ženski Svijet“ (modna in gospodinska priloga Ženskega Sveta) ter „Evo“ (izvleček iz Žene in Doma).

V čem se razlikujejo listi, ki jih izdajajo in urejajo žene, od listov, ki so v moških rokah?

Prvi imajo jasno načrtan program, urednice in sotrudnice dobro poznajo potrebe čitateljic, zato vsi naši ženski listi — strokovni in društveni — lepo ustrezajo svojemu namenu in se lahko merijo s podobnimi listi večjih narodov, čeprav se morajo povečini boriti za obstanek in jih često vzdržuje pri življenju le požrtvovalni idealizem urednic in sotrudnic. Listi, katere izdajajo drugi „za žene“, pa so brez opredeljenega ideološkega programa, gradivo je često preračunano na plitve želje podpovprečne žene, sodobno, feministično zavedno čitateljico včasih celo žalijo, veliko prostora odmerjajo reklamam in vabijo čitateljico zlasti z zunanjo privlačnostjo. Vendar bi ne bilo pravično, če bi tudi tem listom ne priznali nekaterih dobrih strani: s tem, da prinašajo koristna, praktična navodila in da objavljajo literarna dela mladih začetnic, vsekakor prispevajo h kulturi naše žene.

Zanimiv del ženske tiskovne razstave so bile tudi ženske priloge in rubrike po dnevnem in periodičnem časopisu. Pogled na celotno novinsko razstavo nam je, žal, dokazal, da se naši politiki in novinarji dolgo niso zavedali pomena žene in niso uvideli potrebe, da bi ji bili dali besedo v časopisu. Prvo žensko rubriko ozir. prilogo je prinesel „Domoljub“ l. 1915. Danes ima tedensko žensko rubriko „Slovenec“ pod naslovom „Družina“ in ponedeljsko „Jutro“ v oddelku „Žena v sodobnem svetu“ (katere pa, žal, objavlja zelo neredno). Ženski kotiček ozir. prilogo imajo tudi periodični listi: Mladika, Zadrugar, Gruda, Domoljub, Slovenska Beseda, Mladina, Svoboda, Družinski Tednik. Ženske rubrike teh — in tudi nekaterih drugih listov, ki so že prenehali — prinašajo večinoma praktično čtivo (gospodinjstvo, kuha, higiena, ročno delo); podoba je, da se izdajatelji in uredniki listov izogibljejo ali celo načelno odklanjajo članke, ki imajo malo močnejši feministični poudarek. Kako daleč pred njimi so bili hrvatski, srbski in češki novinarji in politiki, ki so že sredi prejšnjega stoletja odpirali v svojih listih predale za ženo ter jo klicali k narodnemu, socialnemu in feminističnemu delu! S hvaležnostjo mora češka žena misliti zlasti na Masaryka, ki se je v svoji programatični „Naši dobi“ (1893) ob vsaki priliki skliceval tudi na ženo, kot urednik strogo gledal, da je vsak sotrudnik dosledno poudarjal vrednost in pomen žene v življenju, sam napisal celo vrsto znanstvenih razprav v prilog ženskemu vprašanju in kmalu odprl v listu tudi žensko rubriko za ideološka žensko-socialna vprašanja ter jo poveril ženski uredniški roki.

Pri nas žena še danes le s težavo prodira v sotrudniške in uredniške kroge nežen-skih listov in rubrik. Vendar je naše žensko pero zastopano tudi v leposlovnih, pedagoških in znanstvenih revijah in tudi po dnevnikih. Na novinski razstavi so bili razloženi listi, ki so jih v celoti ali deloma urejale ženske in so bili namenjeni drugim, neženskim čitateljskim krogom. (Lojzka Štebi, Zofka Kveder, Ivanka Klemenčič.) Nedvomno pa bi Slovenka tudi kot urednica ali stalna sotrudnica dnevnikov pokazala isto visoko socialno in etično stremljenje, kakor ga je izpričala pri drugem javnem delu.

P. Hočevarjeva.

Obzornik

Non pro domo, pro iustitia! Novinarska razstava! Kako obširno so poročali o njej naši dnevniki, kako dolgo prej so novinarji pripravljali občinstvo nanjo! Povabili so vse svoje sodelavce, velike, male in najmanjše, da izpovedo svoje odnose do novinarstva; posneli so njihove pisave in njih izjave razstavili. A od Sloveⁿk ni bila povabljena niti ena, da bi napisala par vrstic o svojih stikih z novinarstvom in z redakcijami.

Gospoda novinarji! Le vzemite „Narod“ in „Jutro“, saj imate kompletne letnike obeh teh dnevnikov, kakor ste sami pisali, morebiti iztaknete tudi še kje kak drug list, kakor n. pr. „Edinost“, „Slovanski svet“ i. dr. Koliko člankov, listkov in razprav so prinesli vsi naši listi izpod peres naših žen! Začele so nekako v začetku devetdesetih let in se potem javljale vse do danes v naših dnevnikih in revijah.

La pisale smo — vsaj če sodim po sebi — vse, feljtone, članke, uvodnike, brez vsakega honorarja. Šele po vojni so začeli naši dnevniki plačevati honorarje tudi za te naše prispevke — pa tudi ne za vse.

Sama sem sodelovala pri Edinosti, Slov. Narodu, Domoljubu, Slovincu, Jutru, Slovanskem svetu, Ljub. Zvonu in drugih revijah. Pri vseh teh listih sem imela tovarišice, ki so se prav tako udeleževale s pisanjem člankov in leposlovja. Da, tudi slovenske žene smo Vam izpolnile marsikako vrzel v Vaših listih, kar smo radi storile iz narodne zavednosti in iz notranje sile, ki si je hotela dati duška.

Če Vam pa ni bilo toliko do mnenj sotrudnikov, kakor do mnenj drugih, pomembnih ljudi: ali res med vsemi svojimi sodobnicami — pisateljicami, pesnicami, javnimi delavkami — niste našli ene žene, ki bi bila vredna, da jo povprašate po njenem mnenju o sebi in svojem delu?

Nagrad nismo svojčas zahtevale, pač pa smo si zaslužile od vas vsaj nekoliko priznanja. Vzgle^d naj vam bodo vaši slovanski bratje: Čehi, Poljaki, Rusi, pa tudi Srbi in Hrvatje, v tem, kako ti upošte^vajo svoje žene in njihovo delo. — Marica Bartol.

Rešimo naše rodbine! Pod tem geslom je JŽZ, sekcija za Dravsko banovino, priredila dne 16. sept. v dvorani Delavske zbornice javno zborovanje. Že nekaj let je, kar je zaradi splošnega znižanja prejemkov, tako v javnih kakor povprek tudi v privatnih službah, obstoj družine ogrožen do mere, ki ograža tudi že državo samò. Zadnje čase je ob naraščajoči dragini postal položaj obupen, da se je država odločila, povrniti draginjske doklade. Toda govori se, da bodo vrnjenjene samo moškim in neporočenim ženam, poročenim ženam pa ne, in da tudi doklade za ženo ne bodo vrnjene. S tem bi bila spet najhuje prizadeta — rodbina. Ženi pa bi se na ta način sploh ne priznala pravica do obstoja, niti oni v službi, niti poročeni ženi v rodbini. Taka uredba bi mogla iziti le iz prepričanja, da je mož dovolj dobro plačan, da more brez vsake pomoči s strani žene ali s strani države, popolnoma sam, vzdrževati rodbino. A vsi vemo, da je tako mnenje fikcija brez vsake dejanske podlage. — Zato je JŽZ v skrbi, da bi se govorice ne izkazale za pravilne, sklicala gori omenjeno zborovanje, da bi pravočasno opozorila merodajne kroge na težek položaj uradniških rodbin. Kako je skrb težila velike kroge javnih nameščencev in penzionistov, se je videlo iz ogromnega obiska. Dvorana Delavske zbornice je bila natlačeno polna in še ni mogla sprejeti vseh, ki so z udeležbo na zborovanju hoteli pokazati svojo soglasanje. Zborovanje je otvorila predsednica ga. Govékar, potem pa je prof. Dora Vodnik v daljšem govoru utemeljila zahtevo ženo po vrnitvi draginjskih doklad v polnem obsegu, tudi poročenim ženam in tudi doklade za ženo.

Solidarnostne izjave je podalo 21 društev. Ako še upoštevamo, da je bilo zborovanje organizirano v štirih dneh, postajata velik obisk in veliko število solidarnostnih izjav še bolj pomembna. Zborovanje je sprejelo kratko resolucijo, ki zahteva: 1. da se prejemki javnim nameščencem, upoko^jencem in delavcem zvišajo tako, da bodo primerni dostojnemu življenjskemu minimumu in da si bodo mladi nameščenci lahko ustvarili družino; 2. da uradništvo spet dobi družinske doklade za ženo in otroke; 3. da dobe draginjske doklade vsi javni nameščenci in poročene nameščence.

Industrijsko sadjarstvo „MÜLLER-^{OV} brljeg“ špecialna kultura breskev in jagod

ima na prodaj za sezono leta 1937-38 prvovrstne sadike:

jagod, za katere je sedaj najprimernejši čas za sajenje in mlada drevesca **breskev**, **jablan** in **bruik**, vse preizkušanih kakovosti, **podloge Malling**, čistega porekla, za jableane in hruške.

Natančna pojasnila daje poslovalnica v Zagrebu, Frankopanska 16, telefon 41-27

O dovršenosti in preciznosti

HORNYPHON

radijskih aparatov so se prepričali že stotisoči
Prepričajte se o teh lastnostih slovite
znamke še vi in obiščite

» **RADIO PEGAN** «

Ljubljana, Tyrševa cesta 12

**Drobna knjižica
z veliko vsebine**

Dekliško perilo

modeli in kroji za deklice od 12—18 let. Posebno bogate priloge z risbami za veznine, ki so uporabne tudi za okras otroških obleke in predpasnikov. Cena Din 6.—. Denar je poslati z naročilom vred

Ženski Svet izhaja vsak mesec v Ljubljani. Letna naročnina za list z gospodinjstvo prilogo „Naš dom“, modno prilogo ter krojno polo z ročnimi deli znaša din 64.—, polletna din 32.—, četrtletna din 16.—. Posamezna številka din 6.—. Sam list s prilogo „Naš dom“ din 40.—, same priloge din 48.—. Za Italijo Lit. 24.—, posamezna številka Lit. 2*50; za ostalo inozemstvo din 85.—. Rač. pošt. hran. v Ljubljani št. 14004. Uredništvo in uprava v Tavčarjevi ul. 12/II. Izdaja Konzorcij Ženski Svet v Ljubljani. Za konzorcij in uredništvo odgovorna Milka Martelanc.

Tiska tiskarna Veit in drug, družba z o. z., Vir, p. Domžale (Predstavnik P. Veit, Vir).

Dobri čevlji dober uspeh

29

2402-61000
Lahki, trpežni in najprimernejši telovadni
je sportni čevlji. Vel. 35-42 Din 35.-

59

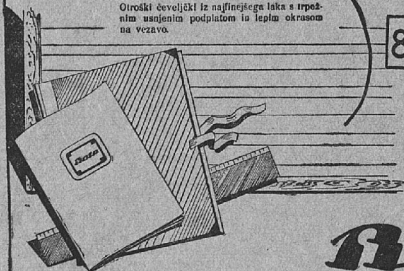

5842-05
Najboljša obutev otrokom za svečanosti iz
finega laka, z usnjenim podplatom i guma-
sto peto.

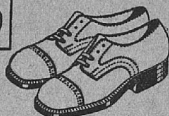
59

5802-64828
Otroški čevlji iz najfinjšega laka s trpež-
nim usnjenim podplatom in lepim okrasom
na vezavi.

69

0622-44722
Zelo priljubljen in največ zahtevan otroški
čevlji iz finega telečjega boka s trpežnim
usnjenim podplatom.

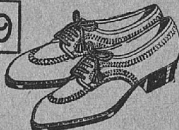
69

4975-46597

Najprimernejši dehtilski usnjeni čevlji z za-
ponko preko rista.

89

4624-49

Zelo lepi čevlji iz najfinjšega boka, z naj-
novejšim okrasom in trpežnim usnjenim pod-
platom, za naše mlade gimnazijalke

Rata